

Interkulturalno obrazovanje: Nužnost današnjice

Prof. dr. Amela Lukač Zoranić

Vanredni profesor engleskog jezika i književnosti na Departmanu za filološke nauke

Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru

E-mail: prorektor.nastava@uninp.edu.rs

Doc. dr. Aleksandar R. Ivanović

Docent krivičnog prava na Departmanu za pravne nauke Internacionalnog

univerziteta u Novom Pazaru

E-mail: d.prava@uninp.edu.rs

Sažetak: Autori se u radu bave neophodnošću uvođenja interkulturalnog obrazovanja u sistem visokog obrazovanja na prostoru biće Jugoslavije. S tim u vezi, autori u radu najpre ukazuju na pojam interkulturalnost, praveći pritom poređenje sa značenjem ovog pojma i pojma multikulturalnost. Također, autori ističu važnost uvođenja predmeta Intekrulturalno obrazovanje, ljudska prava i pomirenje u kurikulume studijskih programa, kao neophodan uslov za upoznavanje različitih kultura i poštovanje različitosti. U drugom delu rada, autori prikazuju sopstvena iskustva u implementiranju predmeta Interkulturalno razumevanje, ljudska prava i pomirenje na studijskim programima Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru u sklopu trogodišnjeg regionalnog programa koji se realizuje u saradnji sa Helsinškim komitetom iz Norveške pod nazivom: „Gradimo mostove, a ne zidove: Uloga univerziteta u izgradnji mira“.

Ključne riječi:

interkulturalnost,
multikulturalnost, obrazovanje,
ljudska prava, pomirenje

Abstract: In this paper, authors deal with the necessity of introducing Intercultural education within the system of Higher education in Former Yugoslavia region. Therefore, authors point out the term interculturalism, hence making the comparison in the meaning with the term multiculturalism. Moreover, they emphasize the importance of introducing the course Intercultural education, human rights and reconciliation within the curricula of study programmes as a necessary condition for acquiring the knowledge of different culture and respect for the "other". In the second part of the work, authors present their own experiences related with the implementation of the course Intercultural education, human rights and reconciliation within the study programmes at the International university of Novi Pazar as a part of the regional programme "Build bridges not walls: the role of the university in peace building" implemented by the University and Norwegian Helsinki Committee.

Keywords: interculturalism, multiculturalism, human rights, education, reconciliation

UVOD

Iako sam pojam interkulturalnog dijaloga nije nov niti neistražen fenomen, možemo reći da je u živi interesovanja ove i prethodne decenije. S obzirom na postojanje kulturološke, socijalne i lingvističke različitosti, intenzivirana je debata o dijalogu među kulturama i narodima. U finalnoj Deklaraciji, usvojenoj na međunarodnoj konferenciji sa temom "Uloga interkulturalnog dijaloga u razvoju novog (pluralnog, demokratskog) građanstva" (*Role of intercultural dialogue for the development of a new (plural, democratic) citizenship*), u Padovi (mart, 2007) jedan od zaključaka bio je i: "...potpuni dijalog i posvećenost zajedničkim vrednostima će dovesti do novog nivoa različitosti unutar EU."

Različitosti nisu prisutne samo u Evropi već i širom sveta. Od Amerike do Australije, Evrope, Azije i Afrike, narodi i nacije se suočavaju sa kulturnim diverzitetom u svim sferama života, bilo da je ekonomска, socijalna ili politička sfera u pitanju. Kroz istoriju je poznato da se među, i na granicama dešavaju česte promene, da se usled tih promena narodi rađaju i nestaju, te da različite nacije i narodnosti bivaju u kontaktu u interakciji na načine koji su bili nezamislivi stotinama godina ranije. Kako Childres i Urquhart (1994) zapažaju: Međunarodna zajednica nastavlja da se širi; domorodačko stanovništvo zahteva jednak ideo i prava u raspodeli i korišćenju njihovih resursa, ili zahtjevaju autonomiju i pravo u samoodređivanju njihove sudbine; marginalizovane grupe nastavljaju da se stapaju sa izvornim nacijama zahtevajući jednak mogućnosti i veće predstavljanje; gostujući radnici ili radnici migranti nastavljaju da pomeraju nacionalne granice, gde je procenjeno da ih samo u Evropi ima preko 10 miliona; i izbeglice nastavljaju teći preko granica što čini 24 miliona ljudi širom sveta koji žive unutar granica druge nacije.

Javlja se otvorereno pitanje kako i na koji način sve te kulture mogu komunicirati, odnosno živeti u jednoj globalnoj zajednici - upravo putem interkulturalnog dijaloga. Smatra se da interkulturalni dijalog može značajno doprineti poboljšanju demokratije te aktivnom učeštu građana u javnom životu, te da je njegova uloga u pospešivanju razumevanja, tolerancije, vladavine ljudskih prava, sloboda i mira kao da se izbegnu negativnosti kulturnog pluralizma.

Preduslovi interkulturalnog dijaloga su:

- prihvatanje paradigmе ljudskih prava kao temelja međusobnog poštovanja;
- intenziviranje interkulturalne komunikacije i razmene;
- prihvatanje kulturnog pluralizma;
- učešće građana;
- inkluzivna politika na svim nivoima i u svim sektorima;
- izgradnja kulture dijaloga i obrazovanje za interkulturalni dijalog.

Jedini način da se adekvatno odgovori na ovakve aktivnosti jeste putem interkulturalnog, multikulturalnog, kros-kulturalnog (cross-cultural) ili internacionalnog obrazovanja.

Interkulturalno obrazovanje

Interkulturalno obrazovanje predstavlja koncept koji nastoji da prevaziđe pasivnu koegzistenciju, stvori i razvije održiv način zajedničkog života u multukulturalnom društvu, što se ostvaruje kroz izgradnju razumevanja, uzajamnog poštovanja i dijaloga među kulturološki različitim društvenom grupama, kao i obezbeđivanje jednakih mogućnosti, odnosno borbu protiv strukturalnog nasilja.

Pod interkulturalnim obrazovanjem se smatra takav koncept edukacije koji je baziran na dve ključne dimenzije:

- Interkulturalnim obrazovanjem smatra se obrazovanje koje uvažava i podržava različitost u svim oblastima ljudskog života. Ono čini učenike oseljivim na ideju da su ljudi prirono razvili niz različitih načina života, običaja i pogleda na svet i da ta raznolikost ljudskog života obogaćuje sve nas;
- Istovremeno, reč je o obrazovanju koje promoviše ravnopravnost i ljudska prava, suprotstavlja se nepravednoj diskriminaciji i promoviše vrednosti na kojima se izgrađuje ravnopravnost.

Dakle, interkulturalizam kao dimenzija obrazovanja nastoji da ukaže na mogućnost premoćivanja kulturnih različitosti i negovanja pozitivnih odnosa među različitim društvenim grupama i njihovim članovima. Konceptualno i praktično interkulturalno obrazovanje pruža sinergijski uvid za unapređenje obrazovanja za mir, pluralizama i jedinstva. Uopšteno govoreći, interkulturalno obrazovanje pruža mogućnost za pronalaženje i generisanje zajedničkih shvatanja o granicama kulturnih razlika (Bennett, 1998). Interkulturalno obrazovanje, u svom dubljem koncepciji, naglašava afirmaciju različitosti kao neophodnu i važanu komponentu za ujednačavanje pozicija tradicionalno marginalizovanih društvenih grupa, ono promoviše legitimitet, jednaku pristupačnost i postojanje jednakih mogućnosti za sve društvene grupe i njihove članove, a naročito za manjinske društvene grupe i njihove članove. Interkulturalno obrazovanje takođe osporava strukture i norme koje perpetuiraju dominantne i potčnjene odnose u kontekstu ugnjetenih i mučitelja (Freire, 1972). Interkulturalno obrazovanje, je zapravo obrazovanje za eliminaciju direktnog i strukturalnog nasilja (Harris & Morrison, 2003), u ovom konceptualnom tapiseriju zahteva nenasilna sredstva za socijalne promene u kretanju prema međusobnim razumevanjem i afirmacije raznovrsnosti. S tim u vezi, interkulturalno obrazovanje može se shvatiti kao edukativni napor u pravcu harmonizacije tenzije različitosti i stvaranje jedinstva u multikulturalnim sredinama.

Iako se obrazovanjem ne može prevazići veliki broj problema koji egzistiraju u društvu današnjice, ono definitivno može uticati na budućnost na način što će mlade ljude učiti da uključuju različitosti, te kako da se odnose prema onom "drugom" odnosno kako da ga vrednuju i cene. Činjenica je da su obrazovni sistemi korišćeni i da se i danas koriste kao generator nacionalizma propagiranjem konzervativnih stavova o nacionalnoj pripadnosti, te kreiranjem mitologija koje imaju za cilj isključivost odnosno jednonacionalnu usmerenost. Kroz ovakve obrazovne sisteme težilo se kreiranju iracionalne lojalnosti prema tradicionalnim tekovinama, te baštinjenju jednonacionalnih obelježja i nasljeđa te su obrazovni sistemi bili sredstvo za realizovanje nacionalnih metodologija razdvajanja i otuđenja. Metod pomoću kojeg se možemo suprostaviti jednoobraznim stavovima, stereotipima i predrasudama prema pripadnicima različitih kultura i nacija jeste interkulturalno obrazovanje.

Interkulturalno obrazovanje može raditi na mnogim poljima obzirom da teži da se eliminiše predrasude i rasizam nastojeći da podigne svest o različitostima. Putem ovakvog vida obrazovanja može se raditi na odbijanju etnocentrizama te na usvajanjima veština koje su neophodne za interakciju sa ljudima drugaćijim od nas samih kako bi se zajednički došlo do činjenica da zapravo sve one drugosti koje su predmet razdvajanja mogu da budu predmet spajanja.

Eldering (1996) smatra da poređenje pristupa različitim nacijama interkulturalnom obrazovanju može dovesti do velikih komplikacija usled specifičnih razlika među različitim društvima.

Fleras i Elliot (1992) razlikuju četiri dimenzije u društvu, od kojih se jedna - objektivna stvarnost - tiče koegzistencije različitih grupa (bilo kulturalne bilo etničke) u određenoj državi ili naciji. Specifične grupe se mogu razlikovati po njihovom broju, istoriji, moći, kulturi, etničkog porekla i socijalnog statusa. Svako multikulturalno društvo, kako Eldering ističe: "ima svoju genezu, i posledično tome svoju raznolikost."¹

Kulturalne i etničke raznolikosti mogu obično biti atribuirane robovljenju, migracijama ili kolonizacijom. Na primer velike migracije koje su se desile u zapadno-evropskim zemljama kao rezultat ekspanzije nakon II svetskog rata ili kolonizacija velikog broja zemalja od strane zapadnih sila, poput Afrike, Novog Zelanda, Australije.

Također, multikulturalno obrazovanje igra veoma važnu ulogu za sve članove društva i kao takvo treba biti usmereno ka svim studentima, ali se mora posvetiti posebna pažnja prilikom odabira pristupa obrazovanja.

¹L. Eldering (1996), "Multiculturalism and multicultural education in an international perspective", *Anthropology and education quarterly*, 27 (3), pp 325.

Eldering pravi razliku između dva pristupa multikulturalnom obrazovanju i to: partikularni i univerzalistički metod.

- Partikularni pristup, fokusiran na potrebama specifičnih etničkih ili kulturnih grupa je karakterističan za asimilativnu ideologiju. Smatralo se da putem multikulturalnog obrazovanja manjine mogu naučiti jezik, ponašanje, i ustaljene obrasce ponašanja koji će im pomoći da se uklope u tokove društva. Veoma malo vrednosti je pridodata "drugim" kulturama.
- S druge strane univerzalistički pristup je usmeren prema svim učenicama i teži da okarakteriše pluralističku ideologiju. U ovom slučaju, individualni i grupni identitet kao i potrebe bivaju prepoznate, vrednovane i dozvoljava im se da cvetaju i da se razvijaju jedna pored druge.

Veliki broj autora smatra da treba napraviti razliku između multikulturalnog i interkulturalnog obrazovanja.

Khoi (1994) ističe da *Multikulturalno obrazovanje* podrazumeva nepovezane jukstapozicije znanja o različitim grupama bez ikakve interakcije među njima, dok sa druge strane, *Interkulturalno obrazovanje* obuhvata poređenja, razmenu, saradnju čak i konfrontaciju među grupama.

Posmatrajući iz ove perspektive, primećujemo da je interkulturalno obrazovanje proaktivno orijentisano fokusirajući se, ne na specifične probleme jezika, već na jedinstveno razumevanje kulturoloških razlika, insistirajući na sličnostima kako bi se stvorili neophodni uslovi za kolaboraciju sa drugim. Kroz interkulturalno razumevanje, pluralistička društva imaju priliku da uče jedna sa drugima, kao i od drugih.

Ukoliko većinski narodi nastoje da budu članovi međunarodne zajednice onda moraju naučiti kako da odnose prema drugim kulturama, ukoliko do toga ne dođe, onda će posledice biti užasne kao što je to već bio slučaj na Balkanu, posebno među narodima bivše Jugoslavije.

Glavni cilj interkulturalnog razumevanja jeste da se pomogne mladima i nastavnicima ne samo da razumeju različitost misli, izraza, verovanja onih drugih od njih samih već i da doprinese razvoju praktikovanja rada i života sa "drugima". Interkulturno obrazovanje ne sme da bude u sprezi sa tradicionalnim obrazovanjem, odnosno sa obrazovnim potrebama zajednica i nacija.

Bennett (1993) ističe da je interkulturna interakcija među ljudskom populacijom tipično propraćena nasiljem i agresijom, jer interkulturna senzitivnost nije prirodna niti je deo naše primitivne prošlosti kao ni ljudske istorije. Međukulturalni kontakti su bili praćeni krvoprolaćima, opresijom ili genocidom ... Edukacija i trening za interkulturnu

komunikaciju jeste pristup za promenu našeg "prirodnog" ponašanja. Sa konceptima i razvijenim veštinama u ovom polju, tražimo od učenika da transcendentuju tradicionalni etnocentrizam i da istraže nove odnose i međukulturalne veze. Ovakvim pokušajima se mora pristupiti sa posebnom pažnjom.²

U korist Benetovoj tvrdnji jesu i činjenice, da u svakodnevnom životu svedočimo neprirodnosti interkulturalnog kontakta, jer u ponašanju, čak i onih koji nemaju predrasude prema "drugima", prilikom prvog kontakta sa drugim i drugačijim primećujemo anksioznost i oklevanje što nije slučaj kada su u kontaktu sa onima s kojima dele istu kulturu.

Napori koji se čine u polju integrisanja koncepta interkulturalnog obrazovanja kroz obrazovni sistem širom sveta imaju za cilj da školske programe i praktičnu nastavu oslobode svih etnocentričnih iskustava, nasleđa i perspektiva koje su isključive po pitanju "drugih", kako bi se pomoglo mladima da razvijaju usvajaju znanja i veštine, te da ih motiviše da promene sisteme koje karakteriše diskriminacija i opresija te restrukturiraju školstvo kako bi svi bili spremni da žive u svetu koji je etnički i kulturnoški raznolik.

Interkulturalno obrazovanje podrazumjeva davanje i uzimanje: razumevanje i prihvatanje, ne samo toleriranje drugosti već da saradnja sa "drugim" bude norma. Čega također moramo biti svesni jeste, da škola nije jedini inicijator i akter u ovakvim procesima. Drugi akteri su podjednako važni, poput civilnog sektora na primer. Promene u društvu ne moraju uvek da budu dramatične, ali su neophodne u određenom mestu, određenom vremenu i uz određene razloge.

Kako bi ostvarili pomak u razvijanju svesti o drugome i prihvatanju "drugog", neophodno je ispuniti određene preduslove poput:

- umanjiti tenzije koje postoje između manjinskih i većinskih naroda;
- očuvanje jezičkih osobenosti i tradicije;
- izraditi kurikulume koji nisu etnocentrični i restriktivni odnosno isključivi;
- spremnost nastavnika da se uključe u ovakav proces;
- spremnost da se nacionalna politika prilagodi prema kulturama, a ne prema naciji.

Kada različite kulturne grupe žive u jednom društvu, kakva su skoro sva na Balkanu, može rezultirati brojnim problemima usled kulturnoških i jezičkih različitosti, kao i drugčijih načina komuniciranja i razmišljanja. Pored toga, obično se javlja neadekvatan pristup od strane većinske populacije prema manjinskoj koja usled nespremnosti da shvati i

² M. Bennett (1993), "Toward ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity", In R.M. Paige (Ed.), Education for the intercultural experience, Yarmouth, ME: Intercultural Press, pp. 21.

razume, pribegava asimilatističkoj ideologiji koja, često nasilno, nameće dominatni jezik i kulturu kao datost i time još više produbljuje razlike među kulturama.

Svjedočimo činjenici da su širom sveta nacionalne granice postale samo okvirna teritorijalna obeležja, koja iz dana u dana gube etnocentrični smisao, skoro da postaju i imaginarnе jer se svakodnevno sve veći broj kultura rađa, raste i meša, te nastoji ostvariti suživot sa onim "drugim". Na primer, Australija je jedna od etnički najraznovrsnijih nacija u svetu, Kanada također, sa preko 70 različitih kulturoloških grupa koje žive na istom prostoru. Isti je slučaj i sa Južnom Afrikom, SAD, kao i Evropom, te možemo zaključiti da su kulture tu kako bi se međusobno dopunjavale, nikako ugrožavale te da je Interkulturalno obrazovanje nužnost današnjice.

Potreba za interkulturnim obrazovanjem na prostoru bivše Jugoslavije

Potreba za interkulturnim obrazovanjem naročito dolazi do izražaja nakon okončanja oružanih sukoba koji su se desili na prostoru bivše Jugoslavije. Međunalacionalni i međuvrski sukobi koji su se desili na prostoru bivše Jugoslavije, a koji su poprimili krvav epilog nam svedoče o tome da je ovo prostor na kome žive različite društvene grupe, koje za svo vreme svog postojanja, nisu uspele da ostvare međusobnu interakciju, već su čak štaviše, samo dodatno produbile međunalacionalnu i međuvrsku netrpeljivost, što ukazuje na nužnost interkulturnog pristupa kako bi se eliminisale aktuelne netrpeljivosti i izbegli potencijalni sukobi, odnosno izgradio mir i očuvala bezbednost svih društvenih grupa i njenih članova koji žive na ovom prostoru. Naime, jugoslovensko socijalističko društvo je viđeno kao besklasno, jer svi u njemu čine "radni narod", odnosno tzv. radničku klasu, te da je samim tim ono i beznacionalno. Smatralo da će radnička klasa, kada dode do nekog sukoba, pre da se pobuni protiv nacionalšovinističkih i klerošovinističkih ideologija i njihovih zagovornika, nego što će se boriti sa svojim kolegama, odnosno radnicima iz drugih (susednih) nacija. Međutim, to se nije dogodilo. Kako to opisuje istoričar Barbara Tačmen (Barbara Tuchman): „Kada je došao poziv, radnik za koga je Marks rekao da nema domovinu, identifikovao se sa nacijom ili verom, a ne sa klasom kojoj pripada. Ispostavilo se da je i on član nacionalističke porodice, kao i svi drugi. Sila antagonizma koja je, navodno, trebalo da zbaci kapitalizam, pronašla je bolju metu u pripadnicima drugih društvenih grupa (strancima). Radnička klasa je išla u rat dobrovoljno, pa čak i željno, kao i srednja klasa, odnosno viša klasa.”³ Dakle, sistematsko potiskivanje i negiranje kulturnih (nacionalnih, etničkih, verskih i sl.) različitosti imalo je za posledicu nagomilavanje tenzija i pojavi sukoba na nacionalnoj i verskoj osnovi, što je kulminiralo izbijanjem građanskog rata na prostoru bivše Jugoslavije. Ovde treba napomenuti da je taj građanski rat predstavljaо sukob u kome je došlo do poklapanja međunalacionalne i međuvrske netrpeljivosti, što je jedan od najokrutnijih oblika unutrašnjeg ekstremizma, koji vodi u najkrvavije i najbeskrupuloznejne unutrašnje oružane sukobe. Radi se

³B. Hanley, (2008) *Planing for conflict in the twenty-first century*, Greendwood Publishing Group, pp. 39.

o građanskom ratu, odnosno međuverskom i međunacionalnom sukobu između rimokatolika-Hrvata, pravoslavaca-Srba i muslimana-Bošnjaka. Na svu sreću rat, odnosno primena direktnog (fizičkog) nasilja između navedenih društvenih grupa na prostoru bivše Jugoslavije je okončan, čime je uspostavljen mir u negativnom smislu reči, međutim postavlja se pitanje da li je u novonastalim državama koje su po svom sastavu multikulturalne uspostavljen i pozitivan mir, tj. da li su kulturne različitosti prevaziđene, i da li su uspostavljeni pozitivni odnosi među različitim društvenim grupama koje žive na ovim prostorima. Odgovor je ne, ili bar ne u dovoljnoj meri. Naime, u gotovo u svim državama koje su nastale na prostoru bivše Jugoslavije u svim sferama društvenog života može se uočiti jako prisustvo nacionalizma, etnocentrizma, klerošovinizma, diskriminacije i marginalizacije manjinskih društvenih grupa, nejednaka mogućnost, neravnopravno raspoređivanje resursa i uopšte neuvažavanje kulturnih različitosti. Dakle, primena direktnog fizičkog nasilja prema drugim društvenim grupama u vidu oružanog sukoba je okončana, ali ne i primena strukturnalnog nasilja, koje preti da proizvede nove sukobe. Shodno tome kao izazov za uspostavljanje trajnog mira i stanja zaštićenosti bezbednosti javlja u nastojanju da se pronađe izlaz iz nepomirljivih međunacionalnih i međuverskih sukoba koji su doveli do građanskog rata, koji još uvek postoje i prete da otvore nova ratna žarišta dok se međusobno ne uništimo. Svakako da jedan od ključnih segmenata u postupku pronaalaženja izlaza iz ovakve situacije predstavlja interkulturalno obrazovanje.⁴ Naime, obrazovni kadar predstavlja najveću snagu jednog društva, međutim, obrazovanje u celom regionu, je oduvek bilo pod pritiscima političkih moćnika koji su propagirali određene nacionalizme i etnocentrizme koji su rezultirali produbljivanju razlika u vrednostima, intelektualnim shvatanjima, a koji su okončali sa velikim brojem sukoba sa velikim ljudskim posledicama i gubitcima. Kako Nenad Veličković ističe: "Svaki od vladajućih nacionalizama ima u obrazovanju istovetan cilj: pribaviti naklonost i podršku budućih birača za one vrijednosti u ime kojih vlada i za ciljeve koje proklamuje kao nužne i neupitne."⁵ Budući da obrazovanje nije i ne sme da bude samo izraz okruženja i društva u kojem se razvija, već i samo utiče na razvoj tog okruženja to nas dovodi i do univerziteta koji bi kao svoj dugoročni cilj trebao da ima unapređivanje i razvijanje kvalitetnog multikulturalnog suživota u multietničkim zajednicama koji je baziran na interkulturalnom razumevanju, poštovanju i toleranciji. Univerziteti moraju da budu svesni svoje uloge mesta za komunikaciju i susrete među mladima te, stoga treba da putem obrazovnog procesa podstaknu studente na praktikovanje poštovanja kulturne različitosti, kao i na proglašavanje ravnopravnosti, međusobnog razumevanja i tolerancije u njihovom daljem profesionalnom usavršavanju i praktičnom radu u sklopu svojih profesija.

⁴A. Lukač Zoranić, A. R. Ivanović (2013), *Interkulturalno obrazovanje kao faktor izgradnje mira i očuvanja bezbednosti*, Conferenc procidings: 5thInternational Social Sciences Conference in Balkans, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası Novi Pazar Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (TDAV) & Türk Bilim Araştırma Vakfı (TÜBAV), Novi Pazar, pp. 479.

⁵N. Veličković, (2012) Školokrećina: Nacionalizam u bošnjačkim, hrvatskim i srpskim čitankama, Fabrika knjiga, Beograd, str. 8.

U skladu sa navedenim, a u cilju podsticanja dijaloga među kulturama Internacionalni univerzitet u Novom Pazaru je uzeo učešće u programu Norveškog helsinškog komiteta za ljudska prava „*Gradimo mostove, a ne zidove – Uloga univerziteta za izgradnju mira*“ čija je realizacija otpočela u septembru 2012. godine, kroz uvođenje na osnovne akademske studije jednosemestralnog predmeta, kroz izborni blok, koji nosi naziv „*Interkulturno razumevanje, ljudska prava i pomirenje*“. Pored Internacionalnog univerziteta u Novom Pazaru, u pomenuti projekat uključeni su i Univerzitet “Džemal Bijedić” iz Mostara, Univerziteta u Tuzli, Fakulteta za pravne i poslovne studije “Lazar Vrkatić” iz Novog Sada i Univerziteta u Prištini “Hasan Priština”.

Jedan od ciljeva projekta je da sa osnovnim znanjima o interkulturnom razumevanju, ljudskim pravima i mirovnom rešavanju konflikta, svršeni studenti na svojim radnim mestima budu promoteri ovih vrednosti, kao i saradnja između univerziteta u Srbiji, BiH i na Kosovu. Od studenata koji se opredele za ovaj predmet se, pored ostalog, očekuje da steknu znanja i veštine koje će im pomoći da aktivno i na pozitivan način učestvuju u životu jedne multikulturalne zajednice, kao i da budu oспособljeni da deluju na unapređenju interkulturnog razumevanja i poštovanja ljudskih prava u svojoj zemlji, međunarodnoj zajednici i u vlastitom životu. Kroz ovaj program, studenti različitih nacionalnosti i etničkih pripadnosti su u mogućnosti da svakodnevno komuniciraju na predavanjima, uče jedni o drugima, te zajednički doprinose razvijanju interkulturnosti na ovim prostorima.

Nastava iz izbornog predmeta “Interkulturno razumevanje, ljudska prava i pomirenje”, se od 2012. godine pa sve do danas, realizuje na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru na osnovnim akademskim studijama, za studente treće godine Departmana za filološke nauke, Departmana za pedagoško-psihološke nauke i Departmana za pravne nauke.

Cilj predmeta je upoznavanje studenata osnovnim ljudskim pravima, interkulturnim razumevanjem i mirnim rešavanjem konflikata te razvijanje svesti o praktikovanju ovih vrednosti u nastavnom procesu. Također, cilj predmeta je i da studenti steknu znanja i praktične veštine o tome kako da vrše obrazovanje iz interkulturnog razumevanja, ljudskih prava i mirnog rešavanja sukoba. Očekivani ishod predmeta obuhvata saznanje i formiranje svesti studenta o mirnom rešenju konflikta i interkulturnom razumevanju i ljudskim pravima. Oспособljenost studenata za delovanje na polju unapređenja i poštivanju ljudskih prava, kao i da aktivno i na pozitivan način učestvuju u životu jedne multikulturalne zajednice. Pohađanjem ovog predmeta očekuje se da će studenti steći: teorijska znanja o empirijskoj i normativnoj naravi pojedinaca u multikulturalnoj zajednici i situacijama, te suživotu s ljudima koji imaju drugačije vrednosti, običaje i tradiciju; o pedagoškom pristupu u obrazovanju iz navedenih vrednosti; o raznim metodama i vežbama za realizaciju nastave u skladu sa navedenim vrednostima; iz aktivizma mladih i dece; o tome kako evaluirati postignute rezultate iz navedenih oblasti.

Sadržaj predmeta obuhvata sledeće nastavne jedinice:

1. *Ljudska prava - pojam, definicija i istorijski okvir; Ljudska prava u filozofskoj i ustavnoj perspektivi; Sadržaj ključnih ljudskih prava.* Cilj ove nastavne jedinice ogleda se u upoznavanju studenata sa istorijskim razvojem ljudskih prava, kroz aspekt filozofije i ustavne perspektive. Dakle, ovom nastavnom jedinicom nastoji se objasniti pojam, definicija i istorijski okvir ljudskih prava i sloboda, te edukovati adresate o ljudskim pravima u cilju širenja kulture ljudskih prava, demokratizacije države i društva, a radi njihovog uključiti se u evropske i svetske trendove poštovanja, unapređenja i zaštite ljudskih prava.

2. *Nacionalna, regionalna i globalna zaštita ljudskih prava; Međunarodni monitoring/mehanizmi i implementacije.* Cilj ove nastavne jedinice je upoznavanje studenata sa istorijskim razvojem ljudskih prava, sa konvencijama o ljudskim pravima donetim pod okriljem Ujedinjenih nacija, kao i sa mehanizmima Ujedinjenih nacija za osiguranje poštovanja ljudskih prava. Posebna pažnja u okviru ove nastavne jedinice posvećuje se upoznavanju studenata sa Evropskim sistemom za zaštitu ljudska prava.

3. *Odnos između ljudskih prava i političkog delovanja i dileme koje slijede,* predstavlja nastavnu jedinicu u okviru koje sestudenti upoznaju sa značajem i ulogom ljudskih prava u procesu demokratizacije društva, kao i neraskidivoj vezi koja postoji između stepena poštovanja ljudskih prava i demokratičnosti jedne političke zajednice. Poseban akcenat, stavljen je na osnovnu svrhu uspostavljanja univezalnih principa o ljudskim pravima, kao na težnju da se se dostojanstvo i sloboda čoveka zaštite od nekontrolisane moći države, koja se mora obuzdati i koja treba kao članica potpisnica voditi brigu o implementaciji univerzalnih vrednosti koje se odnose na slobodu svakog pojedinca.

4. *Tranzicijska pravda -Međunarodni i domaći sudovi, komisije za istinu, oprost, suđenja i naknade,* je nastavna jedinica koja ima za cilj upoznavanje studenata sa pojmom, vrstama i suštinom pravde, sa domaćim i međunarodnim sudskim sistemom, kao i sa značajem i ulogom komisija za utvrđivanje istine o zločinima koji su se dogodili na prostoru bivše Jugoslavije za uspostavljanje pomirenja i suživota među narodima koji žive na ovim prostorima.

5. *Uloga civilnog društva i procesi uspostavljanja relacija pomirenja.* Cilj ove nastavne jedinice je upoznavanje studenata sa istorijatom i delokrugom poslova Helsinskih komiteta Norveške, sticanje znanja o pojmu, vrstama, izazovima, nosiocima i mehanizmima uspostavljanja pomirenja, odnosno ponovnoj izgradnji relacija nakon konflikata i ratova. Upoznavanje studenata sa osnovnim znanjima iz oblasti pedagoškog pristupa edukaciji iz oblasti interkulturalnosti, ljudskih prava i pomirenja.

6. *Interkulturno razumevanje; Koncepti interkulturnog razumevanja;* Objašnjenje i diskusija o središnjim terminima (kultura, identitet, pojedinac i grupa, nacija, nacionalnost i

nacionalizam, etničke skupine, etničke pripadnosti, nacionalne većine, segregacija, asimilacija, integracija, pluralizam, etnocentrizam, predrasude, ksenofobija, kulturni šovinizam, rasizam, tolerancija i slično); Cilj ove nastavne jedinice je upoznavanje studenata sa pojmovima multikulturalizma i interkulturalizma, kao i sa izazovima života u multikulturalnim društvima. U uvodnom delu studenti se upoznaju sa sledećim pojmovima: pojmom kulture, multikulturalizma i interkulturalizma i pojmom interkulturalnog razumevanja. U glavnom delu ove nastavne jedinice obrađuju se sledeći pojmovi i pojave: pozitivne strane i mogući nedostaci multikulturalizma; negovanje kulturnog pluralizma i tolerancije; kultura i identitet; kulturne razlike i njihove posledice; stereotipi i predrasue; etničke grupe i etnocentrizam; nacije, nacionalnost i nacionalizam; rasizam, antisemitizam i ksenofobija.

7. *Inrekulturalnost i jezik (pomirenje u jeziku).* U sklopu ove nastavne jedinice studenti se upoznaju sa savremenim stavovima prema multukulturalnosti i multilingvizmu u svetu i Evropi. S tim u vezi, ističu se su prioriteti jezičke i kulturne razmene u evropskom kontekstu. Povlači se važnost nerazdvojivosti jezika i kulture, kao i isticanje kulturne osvešćenosti kao faktora prosperiteta savremenih zajednica. Ukazuje se pažnja na značaj pojma kulturne osvešćenosti u nastavi jezika i ostalih sadržaja.

8. *Tolerancija kao neophodan faktor interkulturnog razumevanja,* predstavlja nastavnu jedinicu koja ima za cilj upoznavanje studenata sa značenjem pojma tolerancija, kao i sa odnosom između tolerancije i interkulturnog razumevanja. Takođe, ova nastavna jedinica ima za cilj da se studenti upoznaju sa prirodom konflikta, tj. sa procesom nastanka i razvoja jednog konflikta, kako bi zatim usvojili znanja o najefikasnijim metodama za upravljanje konfliktom, odnosno za mirno rešavanje konflikta.

9. *Mirno rješavanje konfliktata.* U okviru ove nastavne jedinice studenti se najpre upoznaju sa prirodom društvenih sukoba po različitim osnovama, a zatim i sa pojmom u ulogom konstruktivnog dijaloga u stvaranju uslova za mirovno rešavanje istih. Posebna pažnja posvećena je religijskom aspektu konstruktivnog dijaloga, tolerancije i miroljubivosti. Cilj ove nastavne jedinice ogleda se u upoznavanju sa genezom sukoba kako između pojedinaca, tako između društvenih grupa (verskih, nacionalnih, klasnih, rasnih, etničkih i sl.) i ukazivanju na uslove čije je ispunjenje nepohodno za uspostavljanje konstruktivnog dijaloga, a samim tim i stvaranja uslova za razrešavanje sukoba mirovnim putem. S tim u vezi, studenti se upoznaju sa činjenicom da se svaki konflikt uglavnom, odvija kroz sledeće moguće faze: fazu nesaglasnosti, fazu jednosmerne komunikacije i polarizacije, fazu razvijanja jakih emocija, fazu uključivanja elemenata koji nemaju veze sa problemom zbog koja se konflikt desio, fazu obustave dijaloga i u krajnjem slučaju fazu fizičke konfrontacije. Radi se o tzv. "spirali" konfliktata. Takođe, kao što se i svaki konflikt razvija kroz određene faze, odnosno stadijume, tako i proces mirnog rešavanja konflikta ima svoje stadijume odnosno faze. Naime, iako se konflikti mogu razlikovati prema vrsti problema, svojstvu suprotstavljenih strana, broju suprotstavljenih subjekata i drugim elementima, svako upravljanje konfliktom mora proći kroz ove faze kako bi došlo do njegovog konstruktivnog rešavanja. Savladavanje konflikta se

odvija kroz sledeće faze: fazu priznanja da se nalazimo u konfliktu; fazu definisanja problema; fazu otvaranja dijaloga i pokazivanja poštovanja prema situaciji u kojoj se druga strana nalazi; fazu pronalaženja elemenata oko kojih se sa suprotnom stranom slažemo; fazu pronalaženja rešenja koje će poštovati obe strane.

10. *Pojam i viste sukoba (osnovi sukoba na globalnom, regionalnom i lokalnom nivou, sukobi na individualnom nivou)*, obuhvata nastavnu jedinicu u okviru koje se studenti najpre upoznaju sa pojmom i vrstama društvenih sukoba (primarni i sekundarni, vidljivi i latentni, pomirljivi i nepomirljivi, nasilni i nenasilni, interni i spoljni, realistični i nerealistični, klasni, nacionalni, verski, rasni, regionalni, profesionalni, međugeneracijski), kao i sa najznačajnijim konfliktnim teorijama (Makijaveli, Hobs, Marks, Veber, Darendorf, Kozer, Kolins), a zatim i sa uslovima i odnosima koji dovode do sukoba na globalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Nakon toga im se predočavaju osnovna saznanja o vojnim sukobima na unutardržavnom (oružana pobuna, ustank, državni udar i puč, revolucija i kontrarevolucija i građanski rat) i međudržavnom planu (pojam međudržavnog rata, istorijski osvrt, rat i politika, rat i međunarodno pravo, vrste međudržavnih ratova, pravne i političke posledice ratova). Na kraju ove nastavne jedinice pažnja se posvećuje odnosima između nestaćica resursa, tipa režima i multietičnosti sa ekonomskim razvojem. Ovo podrazumeva objašnjenje šta se smatra pod pojmom resursa uopšte resursa. Zatim, pravljenje osvrta na aktuelno stanje po pitanju određenih resursa (nafta, pijace vode i sl.) u svetu. Upoznavanje studenata sa karakteristikama osnovnih tipova režima (nedemokratski i demokratski). Nejednaka raspodela resursa na svetskom planu i neravnopravan razvoj pojedinih delova sveta. Nestaćica resursa kao uzrok mogućih međunarodnih sukoba. Nedostatak određenih resursa i zavisnost država od svetskog tržišta. Problemi na unutardržavnom planu zbog nedostatka pojedinih važnih prirodnih resursa. Razmatranje aktuelne situacije po pitanju stanja, odnosno raspodele određenih resursa u svetu. Analiziranje odnosa između uvažavanja kulturnih, verskih, nacionalnih, rasnih, klasnih, etničkih i drugih različitosti od strane režima i sukoba na unutrašnjem planu na konkretnim studijama slučaja.

11. *Logika mirovnog obrazovanja*, je nastavna jedinica koja ima za cilj da omogući studentima upoznavanje sa istorijskim razvojom teorije mira, kategorijalnim aparatom i ključnim narativnim konceptima discipline. Takođe, cilj predmeta je da se studenti osposebe za kritičku analizu različitih formi društvenih konflikata, te na osnovama mirovne edukacije razviju genološke vrednosti i građanski aktivizam u svrhu izgradnje mirnih društava u regiji, s posebnim akcentom na ulogu nastavnika i studenata u afirmaciji regionalne mirovne kulture.

12. *Kulture u obrazovanju* je nastavna jedinica koja ima za ciljda ukaže na važnost osećaja saživljenja sa drugima u ranim fazama obrazovanja kada je donekle lakše otvoriti se prema drugima i započeti „obrazovanje za međukulturalni dijalog“. U okviru ove nastavne jedinice ističu se projekti koji su od važnosti za razvoj psihološkog profila pojedinca umešnog u vladanju kulturnim razlikama. Pre svega, to se odnosi na jezičku toleranciju i vrstu registra primerenog poštovanju različitosti drugog. Zatim se ističu oblici ponašanja, formati i navike

koje približavaju, a ne udaljavaju kulture. Konačno, potencira se opšti duh zajednice od koga umnogome zavise odnosi u obrazovanju, školi i porodici.

13. *Kultura sećanja*, predstavlja nastavnu jedinicu koja ima za cilj upoznavanje studenata sa osnovnim pojmovima iz Jaspersovog (Karl Theodor Jaspers) razumevanja pitanja odgovornosti, kao i sa drugim pojmovima iz seta kulture sećanja, te ukazivanje na opasnosti, tzv. viktima trans-agresije u regiji jugoistične Evrope.

14. *Mediji kao faktor mira i stabilnosti*. U okviru ove nastavne jedinice nastoji se ukazati na to da uloga medija u procesu suočavanja sa prošlošću na području zapadnog Balkana nije dovoljno iskorištena, te da je uzrok tome zavisnost medija od vladajućih centara moći koji ne žele pomirenje i izgradnju mira, jer se održavaju na vladavini straha i proizvođenju neprijatelja. To su osnovni principi djelovanja medija koji su učestvovali u pripremi i proizvođenju rata na području bivše Jugoslavije devedesetih godina dvadesetog veka. Analiza delovanja medija u pripremi rata, ratnog huškanja, ali i neiskorištenih medijskih potencijala u procesu pomirenja i izgradnje mira, od važnog je značaja u vrednovanju retrogradnih velikonacionalnih koncepata u prošlosti i stvaranju perspektiva za prihvatanje ideja koje mogu doprineti izgradnji bolje budućnosti. Cilj ove nastavne jedinice je upoznavanje studenata sa funkcionisanjem medija u društвima u tranziciji. Preciznije, objasniti funkcije, uloge i mogućnosti medija masovnih komunikacija u procesu pomirenja i izgradnji mira u postkonfliktnim društвima. Napraviti paralelu između djelovanja mass medija u pripremi i proizvođenju rata, preuzimanje uloge ratne propagande od strane medija, kao i neiskorištenih mogućnosti medija u procesu suočavanja sa prošlošću.

15. *Kulturno nasleđe i ljudska prava*, predstavlja nastavnu jedinicu koja ima za cilj: uspostavljanje okvir za razumevanje značaja nasleđa za pojedinca i društvo; pravljenje uvoda u moguću debatu o pitanju odnosa ljudskih prava i kulturnog nasleđa; omogućavanje studentima da primenom osnovnog doktrinarnog instrumentarija ostvare sposobnost prosuđivanja o ljudskim pravima u slučajevima slojevitih identiteta, sukobljenih identiteta, identiteta u nadmetanju, osporenih identiteta.

16. *Humanistička perspektiva - Susreti naroda i kultura (semiotički i postkolonijalni pristup)*. U sklopu ove nastavne jedinice kroz semiotički i postkolonijalni pristup studentima se predstavljaju u istorijskoj i savremenoj perspektivi različiti oblici susreta naroda i kultura. Studenti će se naučiti da su kulture konstrukcije zajednice i kako njene vrijednosti operišu unutar zajednice i u odnosu sa drugim kulturnim i nacionalnim zajednicama.

17. *Uloga nastavnika, proces učenja i sredina u kojoj teče ovaj proces i izrada kurikuluma*, je nastavna jedinica koja ima za cilj pravljenje pregled gledišta iz „Pedagogije izrade kurikuluma“ – značenja i filozofske orijentacije u poimanju kurikuluma: povezivanje filozofiju izrade kurikuluma sa logikom didaktičkog trougla i logikom socijalnog konteksta kurikuluma; pravljenje razlike između predmetnog i razvojnog pristupa kurikulumu s

obzirom na specifičnosti polazničke grupe za koju se kurikulum pravi; definisanje složenosti nastavničke uloge u procesu učenja i podučavanja; osvestiti paradokse nastavničkog poziva; podcrtati razliku između idealističkog i funkcionalističkog poimanja aktera procesa učenja-podučavanja; reflektovanti ukupni način rada na ovom predavanju na grupni nastavni rad i pojam obrazovne grupe.

18. *Metode za edukaciju iz ljudskih prava, interkulturnog razumevanja i mirnog resavanja sukoba (teatar u obrazovanju).* Ova nastavna jedinica obuhvata razmenu mišljenja studenata o određenim temama i postizanje zajedničkih predloga i odgovora na ponuđena pitanja. Teme za raspravu su: Šta je to pravično obrazovanje? Šta je to kvalitetno obrazovanje? Šta je to obrazovanje za mir? Zašto se ne poznajemo? Kako univerziteti mogu doprinijeti izgradnji mira u regionu? Kako studenti mogu doprineti izgradnji mira u regionu? Glavna karakteristika ideja je davanje prilike svim učesnicima da ravnopravno iskažu svoja mišljenja i sudjeluju u diskusiji o zadanim temama. Teme su postavljene u formi pitanja, te se od učesnika traži da razgovaraju o tim pitanjima i na kraju ponude svoje odgovore i predloge.

19. *Obrazovanje iz interkulturnog razumevanja, ljudskih prava, i mirnog rešavanja konflikata.* Cilj ove nastavne jedinice je upoznavanje studenata sa nepohodnošću uvođenja u planove i programe osnovnog, srednjoškolskog i fakultetskog obrazovanja nastavnih sadržaja koji se tiču edukacije za mir. Upoznavanje studenata sa osnovnim znanjima iz oblasti pedagoškog pristupa edukaciji iz oblasti interkulturnosti, ljudskih prava i pomirenja. Naime, Obrazovanje za mir obuhvata edukaciju mladih o toleranciji, i miroljubivom načinu rešavanja sukoba, kao i učenje različitih socijalnih veština koje omogućavaju mladima razumevanje i prihvatanje različitih stavova i mišljenja, te podsticanje na asertivno odnosno prosocijalno ponašanje. Nužnost ukazivanja na značaj postizanja međusobnog dogovora i uspostavljanja kompromisa u međusobnim odnosima, jer bi ovako usvojena ponašanja umnogome doprinela nenasilnom rešavanju sukoba što bi dovelo do uspostavljanju mira kako u svakodnevnom životu, odnosno među pojedincima tako i na nekom višem, međudržavnom, regionalnom ili globalnom nivou.

20. *Razvijanje aktivizma u diskursu celoživotnog učenja.* Cilj ove nastavne jedinice je upoznavanje polaznika sa obrazovnim strategijama za razvijanje aktivizma koje su integrisane u koncept celoživotnog učenja, sa posebnim akcentom na neformalno i informalno obrazovanje i na stubove, odnosno temelje evropskog obrazovanja u koje su ugrađeni ciljevi usmereni ka vrednostima multikulturalnosti, tolerancije različitosti i zajedničkog života. Opšti cilj je operacionalizovan preko sledećih zadataka: Budenje intelektualne radoznalosti za probleme iz diskursa celoživotnog učenja; Osvećivanje potrebe za učenjem aktivizma tokom celog života, jer promenljivo okruženje permanentno „isporučuje“ nove izazove na koje se može adekvatno odgovorati samo učeći; Shvatanje aktivizma kao procesa kojim je neophodno kompetentno upravljati, kao delatnosti kojoj je potreban lider; Razumevanje principa uspešnog liderstva u aktivizmu.

21. Evaluacija uspeha programa obrazovanja. Ova nastavna jedinica ima za cilj da se najpre studenti upoznaju sa pojmom, značajem i načinima sprovođenja evaluacije nastavnog procesa. Također, nastavna jedinica ima za cilj da se putem intervjua, odnosno razgovora sa studentima, kao i putem anketiranja konstatiše mišljenje studenata o kvalitetu održane nastave iz predmeta Interkulturalno razumevanje, ljudska prava i pomirenje, što će koordinatorima pomoći da u budućem periodu koriguju eventualne nedostatke i umanje ili potpuno eliminisu propuste koji su se javljali u realizaciji nastave iz ovog predmeta. Dakle, studenti se najpre upoznaju sa činjenicom da svaka evaluacija podrazumeva da prethodno precizno definisanje ciljeva evaluacije, kao i načina na koji će evaluacija biti sprovedena. Studentima se predočavaju osnovni razlozi za vršenje evaluacije nastavnog procesa, koji se ogledaju u: *Mogućnosti unapređenja kvaliteta održavanja nastave; Uvidu u ocenu kvaliteta nastave prilikom donošenja odluka o izboru, reizboru kao i finansijskoj stimulaciji nastavnika; Zakonskoj obavezi vršenja evaluacije.* Glavni deo ove nastavne jedinice obuhvata upoznavanje studenata sa različnim načinima sprovođenja evaluacije, kao i sa prednostima odnosno nedostacima svakog od pomenutih načina. U oblasti evaluacije nastavnog procesa postoje mnoga iskustva sa različitih univerziteta. Tako se evaluacija uglavnom sprovodi putem samoocenjivanja, putem snimanja toka nastave, putem analize mišljenja studenata, putem analize postignutih rezultata na ispit u procentu prolaznosti studenata na ispit, putem rada nezavisnih ocenjivača.

U završnom delu ove nastavne jedinice studenti se najpre upoznaju sa sadržajem upitnika koji će morati da popune, a koji se tiče evaluacije nastave iz predmeta Interkulturalno razumevanje, ljudska prava i pomirenje, kako bi dobro razmisili o odgovorima koje će dati na postavljena pitanja, nakon čega se pristupa popunjavanju upitnika. Popunjavanje upitnika od strane studenata koji su pohađali nastavu iz ovog predmeta ima za cilj poboljšanje kvaliteta nastavnog procesa na ovom predmetu. Posebni ciljevi studetske evaluacije nastave iz predmeta Interkulturalno razumevanje, ljudska prava i pomirenje su: utvrđivanje mišljenja studenata o kvalitetu kurikuluma ovog predmeta i utvrđivanje mišljenja studenata o ulozi Univerziteta u izgradnji mira.

Nastavu iz predmeta Interkulturalno razumevanje, ljudska prava i pomirenje na Internacionalnom univerzitetu u Novom Pazaru je do sada pohađalo ukupno 137 studenata. Anketom je obuhvaćeno oko 70% studenata koji su pohađali nastavu iz ovog predmeta. Anketa o proceni predmeta je pokazala da je učešće u projektu ispunilo očekivanja studenata što pokazuje podatak da je 76,70% anketiranih studenata, odgovorilo da su njihova očekivanja od učešća u projektu u potpunosti ispunjena, kao da ni jedan od anketiranih studenata nije dao negativan odgovor na ovo pitanje. Što se tiče pitanja, šta je najvažnije što ste naučili u toku ovog predmeta, studenti su davali različite odgovore, s tim da se najveći broj odgovora svodi na to da su naučili da je jako važno poznavati koncept interkulturnosti, i biti interkulturalno obrazovan, odnosno uvažavati međusobne različitosti, kao i koji su postojeći mehanizmi za zaštitu ljudskih prava, te na koji način možemo upravljati rešenjem konfliktnih situacija. Rezultati ankete pokazuju da među studentima koji su pohađali ovaj

predmet postoji spremnost da stečena znanja iz ovog predmeta primene u praksi, u prilog čemu govori činjenica da nijedan student nije dao negativan odgovor na ovo pitanje, kao i da se 52,00% studenata izjasnilo da je u potpunosti spremno da primeni znanja koja su stekli iz ovog predmeta. Dok je 55,75% studenata na pitanje da li ste zainteresovani da se aktivno bavite interkulturalnošću, ljudskim pravima, pomirenjem dalo absolutno pozitivan odgovor. Na osnovu rezultata ankete možemo zaključiti da među studentima postoji velika spremnost da nastave sa sticanjem znanja iz interkulturalnosti, zaštite ljudskih prava, izgradnje pomirenja i sl. U prilog čemu govori činjenica da je 69,56% studenata dalo absolutno pozitivan odgovor na ovo pitanje. Studenti su istakli da im se najviše svideo interaktivni način rada koji su praktikovali mnogi profesori koji su držali nastavu iz ovog predmeta, kao i rad u sklopu radionice koja su organizovane u toku razmene studenata, što potvrđuje činjenica da su upravo predavanja tih profesora od strane studenata okarakterisana kao najzanimljivija. Takođe, na osnovu odgovora koji su dali studenti može se zaključiti da su sve teme bile podjednako interesantne, s tim što su studentima pojedinih studijskih programa neke teme bile interesantnije, dok su studentima koji pripadaju drugim studijskim grupama bile manje interesantne i obrnuto. Većina studenata se izjasnila da nije bilo nezanimljivih tema, ali da ipak postoje teme koje su u manjem obimu zaokupile njihovu pažnju iz razloga nerazumljivosti samog sadržaja, zbog toga što je on vezan za naučnu oblast koja je njima manje poznata.

Odgovori studenata nam govore da je mišljenje studenata o predmetu u potpunosti pozitivno, te da u globalu ne bi ništa menjali po pitanju same realizacije predmeta. Ono što se izdvaja kao predlog za unapređenje jeste organizovanje studijskog putovanja, odnosno razmene studenata i sl. Studenti se slažu da Univerziteti imaju, ili bar mogu da imaju jako značajnu ulogu u izgradnji mira. Kao način uticanja na izgradnju mira student ističu ovakve predmete, razmene studenata, razmene profesora i sl. Studenti uglavnom preporučuju budućim studentima da se prijave za pohađanje nastave iz ovog predmeta.

Na osnovu svega navedenog, možemo zaključiti da je realizacija nastave iz predmeta "Interkulturalno razumevanje, ljudska prava i pomirenje" u dosadašnjem periodu, na Internacionalmu univerzitetu u Novom Pazaru u potpunosti ispunila očekivane rezultate.

Na kraju treba napomenuti da pored teorijskog dela, nastava iz ovog predmeta obuhvatala i razmenu studentata, tako da su studenti Internacionallnog univerziteta u Novom Pazaru koji su pohađali ovaj predmet boravili u poseti studentima Univertziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru i Univerziteta u Prištini "Hasan Priština", a zatim su studenti iz Novog Pazara ugostili studente Univertziteta "Džemal Bijedić" iz Mostara, studente Univerziteta u Tuzli i studente Fakultata za pravne i poslovne studije "Lazar Vrktić" iz Novog Sada. U maju mesecu ove godine planirana je poseta studenata IUNP-a studentima Univerziteta u Tuzli, kao i užvraćanje gostoprivredstva studentima Univerziteta u Prištini "Hasan Priština". Takođe, napominjeno da je nastava iz ovog predmeta koncipirana tako da skoro svaku nastavnu jedinicu predaje različit predavač. Predavači na ovom predmetu potiču iz različitih

sektora društvenog delovanja (eminentni univerzitetski profesori, iskusni teolozi i pedagozi, aktivisti nevladinih organizacija, publicisti i stručnjaci iz različitih oblasti kako iz zemlje tako iz inostranstva). Po završetku pohađanja nastave studenti izrađuju esej na odabranu temu koja se tiče tematskih celina obrađivanih u toku kursa. Najbolje ocenjeni eseji publikovani su od strane Norveškog helsinškog komiteta u elektronskoj publikaciji izabranih eseja studenata.⁶

ZAKLJUČAK

Na osnovu navedenog možemo zaključiti da interkulturno obrazovanje predstavlja jedan od ključnih faktora, odnosno nužni elemenat u izgradnji mira u multikulturalnim sredinama. Interkulturna izgradnja mira, u idealnoj formi, ogleda se u dijalektičkom odnosu prema socijalnoj pravdi, dubljem shvatanju mira u pozitivnom smislu reči, promociji ravnopravnosti različitih društvenih grupa i eliminaciji strukturalnog nasilja. Naime jedan od ključnih elemenata koji stoji na putu izgradnje pozitivnog mira u multikulturalnim sredinama jeste strukturalno nasilje. Strukturano nasilje treba shvatiti kao strah, zastrašivanje, marginalizovanje, diskriminaciju pripradnika različitih grupa. S tim u vezi, eliminisanje strukturalnog nasilja treba da bude u fokusu napora interkulturnog, odnosno mirovnog obrazovanja. Na ovaj način, u jednoj multikulturalnoj zajednici može se postapeno ostvariti pozitivni mir. Ovo se vrši tako što se putem interkulturnog obrazovanja postepeno izgrađuje infrastruktura vrednosti, uverenja i stavova u vezi sa prihvatanjem i međusobnim uvažavanjem kulturnih različitosti. Interkulturni obrazovanjem se mogu iznedriti inicijative za izgradnju pozitivnog mira. Da bi se izgradila infrastruktura koja će sistematski da promoviše međusobno razumevanje, poverenje i afirmaciju različitosti, neophodno je stvoriti uslove za formiranje i održavanje pozitivnih odnosa između ljudi sa različitim kulturološkim karakteristikama. Dakle, možemo zaključiti da na prostoru bivše Jugoslavije, jedino ako podignemo svest da tu među nama žive pripadnici drugih kultura, drugih verosiposvesti koji su ravnopravan deo našeg društva, bez obzira da li su manjina ili većina, te ukoliko putem obrazovnog sistema, kroz programe poput programa Norveškog helsinškog komiteta za ljudska prava „*Gradimo mostove, a ne zidove – Uloga univerziteta za izgradnju mira*“, uspemo da sprovedemo ideju da interkulturno obrazovanje uđe u formalni sistem visokog obrazovanja, kako bi omogućili različitim kulturama da nauče nešto jedna o drugoj, možemo doći do preduslova za izgradnju trajnog mira, jer bez suživota nema ni opstanka. U skladu sa tim 20. marta 2014. godine u Sarajevu je u organizaciji Norveškog helsinškog komiteta, a uz podršku partnera projekta, održana regionalna konferencija "Uloga univerziteta u izgradnji mira". Na ovoj konferenciji je usvojena i Sarajevska deklaracija o ulozi univerziteta i civilnog drustva u izgradnji mira. Deklaracija predstavlja vrijednosni i radni orijentir partnerima

⁶Publikaciju možete videti na internet adresi:

http://media.uninp.edu.rs/filer_public/2014/01/14/gradimo_mostove_a_ne_zidove_-_izbor_eseja.pdf

projekta u zalaganju za aktivnije učestvovanje univerziteta u izgradnji mira i njihovu saradnju sa civilnim društвом.⁷

LITERATURA

1. Bekemans, L. (2008), "Intercultural dialogue, democracy & active citizenship in Europe", *Undertaking intercultural exchange: Joint and innovative actions for participatory integration*, Grenoble.
2. Bennett, M. (1993), "Toward ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity", In R. M. Paige (Ed.), *Education for the intercultural experience* (pp. 21-7171) Yarmouth, ME: Intercultural Press.
3. Childeres, E., & Urquhart, B. (1994), *Renewing the United Nation system*, Geneva: United Nations.
4. Cushner, K., McClelland, A., & Safford, P. (1996). *Human diversity in education:An integrative approach*. New York: McGraw-Hill., 1-15.
5. Eldering L. (1996), "Multiculturalism and multicultural education in an international perspective", *Anthropology and education quarterly*, 27 (3), 315-330.
6. Fleras, A., & Elliott, J. L. (1992), *Multiculturalism in Canada: The challenge of diversity*, Ontario,Canada: Nelson.
7. Hanley, B. (2008) *Planing for conflict in the twenty-first century*, Greendwood Publishing Group.
8. Lukač-Zoranić, A. Ivanović R. A. (2013), Interkulturalno obrazovanje kao faktor izgradnje mira i očuvanja bezbednosti / Intercultural education as a factor od peacebuilding and maintaining of security, Conferenc proceedings: 5thInternational Social Sciences Conference in Balkans, Sakarya Üniversitesi, Uluslararası Novi Pazar Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı (TDAV) & Türk Bilim Araştırma Vakfı (TÜBAV), Novi Pazar, pp. 469-482.
9. Veličković, N. (2012) Školokrećina: Nacionalizam u bošnjačkim, hrvatskim i srpskim čitankama, Fabrika knjiga, Beograd.

⁷ Celokupan tekst Deklaracije možete pogledati na internet stranici: <http://www.uninp.edu.rs/sr-latn/vesti/2014/mar/28/sarajevo-declaration-on-role-of-higher-education-and-civil-society-in-education-for-peace/>

Amela Lukač Zoranić, Aleksandar R. Ivanović